

ΜΑΡΙΑ ΒΑΡΒΟΓΛΗ

ΡΑΝΤΕΒΟΥ

ΣΤΟΥ

Φιλίσκο

*Η ιστορία των γνωστών
ζαχαροπλασטיών*

Αρχαιακή επιμέλεια:
Χάρης Βάρβογλης

ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το σπίτι όπου πέρασα τα παιδικά και τα εφηβικά μου χρόνια βρισκόταν εκεί που σήμερα είναι η πολυκατοικία της οδού Βικοπούλου 1, απέναντι από το παλιό Καλαμαρί. Σε αυτό το μεγάλο σπίτι ζούσαν τότε οι τρεις από τις τέσσερις αδελφές Φλόκα, κόρες του Αθανασίου: κατά σειρά ηλικίας ήταν η γιαγιά μου Μαργίτσα –μαζί με τις οικογένειες των δύο παιδιών της, του θείου Νίκου και της μητέρας μου Νούλας–, η Ανδρονίκη και η Ελενίτσα. Τις δύο τελευταίες τις φώναζα «θείες», ακούγοντας τη μητέρα μου να τις αποκαλεί έτσι, παρόλο που ήμουν μικρανιψιά τους, βέβαια. Μεγάλωσα ακούγοντας τις ιστορίες που διηγούνταν οι τρεις αδελφές για την οικογένειά τους, κυρίως τα απογεύματα με καλό καιρό, όταν έπιναν τον καφέ τους στην πίσω αυλή του σπιτιού κάτω από ένα μεγάλο πεύκο που υπάρχει ακόμα και σήμερα, στη γωνία των οδών Κίμωνος Βόγα και Βικοπούλου. Εκείνη την εποχή θεωρούσα αυτές τις συζητήσεις των τριών αδελφών σαν κάτι εντελώς φυσιολογικό, που θα έπρεπε να συμβαίνει σε όλες τις οικογένειες, ελληνικές και μη. Σιγά σιγά όμως άρχισα να αντιλαμβάνομαι ότι αυτά που συζητούσαν ήταν η ιστορία μιας από τις πιο γνωστές τότε οικογένειες της Θεσσαλονίκης. Με αυτές τις αναμνήσεις άφησα το πατρικό σπίτι μου για να παντρευτώ και να δημιουργήσω κι εγώ τη δική μου οικογένεια. Αρχικά στον σύζυγό μου, τον Χάρη, και αργότερα

στα παιδιά μου ανέφερα πολλές φορές σκόρπιες εικόνες από όσα θυμόμουν να έχω ακούσει, αλλά η ενασχόλησή μου με την ιστορία της οικογένειας της μητέρας μου σταματούσε λίγο πολύ εκεί.

Πολύ αργότερα ο Χάρης έδειξε ξεχωριστό ενδιαφέρον γι' αυτές τις ιστορίες, κατά πάσα πιθανότητα μεταφέροντας σε αυτό το θέμα το πνεύμα αναζήτησης και ανασύνθεσης της πραγματικότητας που είχε αναπτύξει στην ακαδημαϊκή ζωή του. Τότε άρχισα κι εγώ να ενδιαφέρομαι σοβαρά για τα όσα είχα ακούσει όταν ήμουν μικρή. Δυστυχώς οι περισσότεροι συγγενείς μου, που θα μπορούσαν να με βοηθήσουν να λύσω τις απορίες μου και να καλύψω τα κενά που υπήρχαν στη θύμησή μου, δεν ήταν πια εν ζωή ή δεν ήταν διαθέσιμοι, εκτός ίσως από τον θείο μου, Γρηγόρη Τούμπα, γιο της Ανδρονίκης, και μερικούς φίλους του. Σε αυτό το σημείο υπήρξε σημαντικότερη η συμβολή του συστηματικού ερευνητικού πνεύματος του συζύγου μου, ο οποίος βοήθησε αποφασιστικά στη διασταύρωση των αναμνήσεών μου με τις διηγήσεις των άλλων, καθώς και στην κάλυψη των κενών που υπήρχαν σε αυτές από τις πηγές τις οποίες αναφέρω στο τέλος του βιβλίου.

Τώρα που οι αποσπασματικές ψηφίδες μες στο μυαλό μου έχουν μπει λίγο πολύ σε μια ενιαία εικόνα, όπως αυτή που σχηματίζεται από τα σκόρπια κομμάτια ενός παζλ, αποφασίσαμε με τον Χάρη να καταγράψουμε αυτή την εικόνα, συνεισφέροντας έτσι στην ιστορική μνήμη της πόλης μας, και όχι μόνο. Βέβαια, εδώ ανακύπτει ένα σημαντικό πρόβλημα: η ιστορία, γενικά, περιλαμβάνει τρεις παραμέτρους (διαστάσεις, θα έλεγε ίσως κάποιος με μαθηματική παιδεία): τόπο, χρόνο και πρόσωπα. Οι τρεις αυτές παράμετροι δημιουργούν ένα «τριδιάστατο» πλέγμα διασύνδεσης, στο οποίο είναι προσαρμοσμένα τα διάφορα γεγονότα. Ένα βιβλίο ωστόσο αποτελείται από μια «μονοδιάστατη» αφήγηση, γι' αυτό και ένα βασικό πρόβλημα είναι η «προβολή» των τριών διαστάσεων του πλέγματος της ιστορίας στη μία διάσταση της αφήγησης.

Εμείς αποφασίσαμε να αντιμετωπίσουμε αυτό το πρόβλημα χωρίζοντας το βιβλίο σε τρεις βασικές ενότητες: πρόσωπα, κατοικίες, επιχειρήσεις, αν και μερικές φορές θέματα της μιας ενότητας

δεν είναι εύκολο να διαχωριστούν από θέματα της άλλης. Έτσι, αρχίζουμε με μια σύντομη εισαγωγή στην τοπογραφία της πόλης της Θεσσαλονίκης στα τέλη του δεκάτου ενάτου αιώνα και στις αρχές του εικοστού. Ακολουθούν κεφάλαια που ασχολούνται, κατά σειρά, με τα μέλη της οικογένειας και το αντίστοιχο γενεαλογικό δένδρο, με τις κατοικίες των μελών της οικογένειας, καθώς και με τις επιχειρήσεις των υιών του Αντωνίου και του Αθανασίου Φλόκα. Η έμφαση δίνεται στους γιους του Αθανασίου, μιας και αυτοί ήταν οι γνωστοί ως «αδελφοί Φλόκα», αυτοί που δημιούργησαν τον όμιλο των εταιρειών και έκαναν το όνομα «Φλόκα» συνώνυμο με τα γλυκά και κυρίως με τις σοκολάτες. Τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 οι εταιρείες αυτές ήταν βασικά τρεις: τα ζαχαροπλαστεία της Θεσσαλονίκης, τα ζαχαροπλαστεία των Αθηνών και το εργοστάσιο σοκολατοποιίας. Όμως είχε προηγηθεί το περίφημο «Εξοχικό Φλόκα», ένα κέντρο διασκέδασης το οποίο άφησε εποχή και λειτούργησε, με διάφορες μορφές, από το 1905 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1960.

Το βιβλίο ολοκληρώνεται με τα γεγονότα που οδήγησαν σε οικονομικό αδιέξοδο τις εταιρείες του ομίλου. Στο τέλος παραθέτουμε ένα παράρτημα με άλλες τρεις οικογένειες Φλόκα, μία εκ των οποίων είναι αυτή του Γεωργίου Φλόκα, αδελφού των Αντωνίου και Αθανασίου.

1

ΙΣΤΟΡΙΚΟ-ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στο παρελθόν, και λίγα χρόνια μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, κεντρική εμπορική οδός της Θεσσαλονίκης ήταν η οδός Βενιζέλου, η οποία επί τουρκικής διοίκησης είχε το όνομα «οδός Σαμπρή Πασά». Κατά τη δεκαετία του 1950, και μέχρι τις αρχές του 1960, τα περισσότερα εμπορικά καταστήματα υφασμάτων, ρούχων και παπουτσιών βρίσκονταν στην οδό Βενιζέλου, καθώς και στις αρχές των κάθετων σε αυτήν δρόμους: τα ακριβά κοντά στην Τσιμισκή και τα φθηνότερα κοντά στην Εγνατία. Ειδικά την εποχή που απελευθερώθηκε η Θεσσαλονίκη, πιο σημαντικό ήταν το τμήμα της οδού Βενιζέλου, μεταξύ της οδού Βουλγαροκτόνου (που αντιστοιχεί στη σημερινή οδό Καλαποθάκη) και της παραλιακής λεωφόρου. Στο τμήμα αυτό η Βενιζέλου διευρυνόταν ελαφρά και δημιουργούσε την τότε πλατεία Ελευθερίας, πολύ στενότερη από όσο είναι σήμερα. Αυτή η στενή πλατεία είχε δημιουργηθεί μετά την κατεδάφιση των θαλάσσιων τειχών της πόλης και την επιχωμάτωση της παραλιακής ζώνης τη δεκαετία του 1870, μαζί με τα «νέα» οικοδομικά τετράγωνα που είχαν δημιουργηθεί μεταξύ του παλαιού θαλάσσιου μετώπου (περίπου στο ύψος της Βουλγαροκτόνου) και του νέου. Θα έλεγε κανείς ότι η πλατεία Ελευθερίας ήταν το «κέντρο» της πόλης, με ξενοδοχεία (ακριβά μα και φθηνότερα), καφενεία, μπιραρίες, εστιατόρια, πολυκαταστήματα και τη

Άποψη της παραλιακής λεωφόρου στην περιοχή της πλατείας Ελευθερίας, περί το 1916. Από αριστερά: η οδός ΜαΞ Νορδάου μόλις δεν φαίνεται, τα κτίρια των καταστημάτων του Αθανασίου και του Αντωνίου Φλόκα, η οδός ΜαΞ Χάρδεν, το καφενείο της Μαρίας Λυκιαρδοπούλου, τα δύο κτίρια του ξενοδοχείου Olympos Palace, η πλατεία Ελευθερίας, το κτίριο της Λέσχης Θεσσαλονίκης με το «Καφέ Κρυστάλ», το κτίριο της ναυτιλιακής εταιρείας Messageries Maritimes, η οδός Ολύμπου και ο κινηματογράφος «Ολύμπια». [Kallimages]

Λέσχη Θεσσαλονίκης. Στην περιοχή ανεγείρονταν διαρκώς νέα κτίρια και όλοι οι επιχειρηματίες προσπαθούσαν να μεταφέρουν τις επιχειρήσεις τους είτε στην πλατεία είτε σε όσο το δυνατόν πιο κοντινή τοποθεσία. Γι' αυτόν τον λόγο και οι διευθύνσεις των σημαντικών καταστημάτων άλλαζαν συχνά.

Το 1913 που άνοιξε το «Café Floca», το πρώτο της αλυσίδας κέντρων εστίασης των αδελφών Φλόκα, στην παραθαλάσσια κάτω αριστερή γωνία της πλατείας ήταν το ξενοδοχείο Olympos Palace (με μπιραρία στο ισόγειο), αμέσως παραπάνω το Royal (με καφενείο στο ισόγειο) και στη γωνία με την οδό Βουλγαροκτόνου το «Roma» (το «Café Floca» στο ισόγειο και το εστιατόριο Bastasini στον πρώτο όροφο). Στην οδό Βουλγαροκτόνου και απέναντι από το «Café Floca» υπήρχε το ξενοδοχείο Σέρρες. Στην κάτω δεξιά παραθαλάσ-

σια γωνία ήταν το κτίριο της λέσχης Cercle de Salonique (που το 1914 μετονομάστηκε σε Λέσχη Θεσσαλονίκης) με το «Καφέ Κρυστάλ» του Μωρίς Πεσάχ στο ισόγειο. Υπάρχουν αναφορές ότι το 1913 η επιχείρηση του «Καφέ Κρυστάλ» είχε περιέλθει στον Πέτρο Ι. Νέδο (ο οποίος θα μας απασχολήσει στη συνέχεια). Πιο πάνω ήταν το ξενοδοχείο Grand Hôtel d'Angleterre, με την μπιραρία του Πεντζίκη στο ισόγειο, και στη γωνία με την οδό Βουλγαροκτόνου το πολυκατάστημα Στάιν (της ομώνυμης αυστριακής αλυσίδας). Τέλος, στην πρώτη δεξιά γωνία της οδού Βενιζέλου με την οδό Βουλγαροκτόνου βρισκόταν το ξενοδοχείο Παρνασσός.

Τα οικόπεδα της πλατείας Ελευθερίας ανήκαν στους πλουσιότερους επιχειρηματίες της Θεσσαλονίκης. Σε γενικές γραμμές μπορεί να πει κανείς ότι την εποχή που άνοιξε το «Café Flouca» η αριστερή πλευρά της πλατείας (όπως βλέπουμε από τη θάλασσα) ανήκε στους αδελφούς Καπαντζή (γνωστούς από τις διατηρητέες οικίες τους στην οδό Βασιλίσσης Όλγας) και η δεξιά στους Γιουσούφ Αγκιάχ και Χουλουσή Μπέη (πεθερό-γαμπρό, που διετέλεσαν και δήμαρχοι της Θεσσαλονίκης). Το κτίριο που στέγαζε το πολυκατάστημα Στάιν δεν ανήκε ποτέ στην εταιρεία αυτή, απλώς το νοίκιαζε. Η επιγραφή Stein 1906, η οποία βρίσκεται σήμερα στην είσοδο του κτιρίου, δεν αναφέρεται στο έτος ανέγερσης του κτιρίου (που ολοκληρώθηκε περί τα τέλη του 1912) αλλά στη χρονολογία που το εργοστάσιο κατασκευής ετοιμών ενδυμάτων Stein, το οποίο λειτουργούσε στη Θεσσαλονίκη τουλάχιστον από το 1902, άνοιξε το αρχικό πολυκατάστημα στην οδό Σαμπρή Πασά, πάνω από την πλατεία Ελευθερίας.

Ανεβαίνοντας την πλατεία Ελευθερίας, από τη θάλασσα προς την Εγνατία, συναντούσε κανείς δύο κάθετες οδούς, παράλληλες με την προκυμαία:

Καταρχάς την οδό Σίνα (μόνο δυτικά, προς την πλευρά των Λαδάδικων, μεταξύ των ξενοδοχείων Olympos Palace και Royal), που καταργήθηκε με το Σχέδιο Εμπράρ μετά την πυρκαγιά του 1917.

Στη συνέχεια, την οδό Βασιλείου Βουλγαροκτόνου, η οποία με το Σχέδιο Εμπράρ διακοπτόταν από τον χώρο του κτιρίου των

ΤΤΤ (τηλεφωνία-ταχυδρομεία-τηλεγραφία) και σήμερα διακόπτεται από τη σημερινή –και πολύ μεγαλύτερη από την αρχική– πλατεία Ελευθερίας. Στη σύγχρονη εποχή παραμένουν τρία τμήματα της αρχικής οδού Βουλγαροκτόνου: το δυτικό, που ονομάζεται σήμερα οδός Δημητρίου Οπλοποιού, το κεντρικό, που ονομάζεται σήμερα Καλαποθάκη και το ανατολικό, που ονομάζεται πια Προξένου Κορομηλά. Η οδός Μητροπόλεως δεν υπήρχε, διανοίχθηκε με το Σχέδιο Εμπράρ.

Ανεβαίνοντας πάνω από την οδό Βουλγαροκτόνου, μπαίναμε στη στενότερη οδό Βενιζέλου, όπου συναντούσαμε αριστερά το καπνοπωλείο-ψιλικατζίδικο-εκδοτικό οίκο καρτ ποστάλ των Matarrasso, Saragussi & Russo (που στη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου μετατράπηκε σε κατάσταση νεωτερισμών), στη συνέχεια το πολυκατάστημα Τίριγγ (της ομώνυμης αυστριακής αλυσίδας, περίπου στη θέση του πρώην ξενοδοχείου Ριτζ, γωνία Μητροπόλεως και Βενιζέλου 1) και απέναντί του, δεξιά και λίγο χαμηλότερα (στη θέση του σημερινού Μεγάρου Ζενίθ, γωνία Βενιζέλου 10 με Μητροπόλεως 12), το πολυκατάστημα «Οροσντί Μπακ» (της ομώνυμης γαλλικής αλυσίδας). Πιο πάνω υπήρχαν καταστήματα που πουλούσαν είδη πολυτελείας, όπως γλυκίσματα, υφάσματα, ρούχα, είδη δώρων, ρολόγια, χαλιά, και το κατάστημα πόλης της εταιρείας αερίοφωτος. Μεταξύ της σημερινής οδού Ερμού και της Εγνατίας ο δρόμος ήταν σκεπασμένος και εκεί έβρισκε κανείς τα ακριβά εβραϊκά κοσμηματοπωλεία των Αελιόν και Ναχμία, Μπουρλά, Ντε Μποτόν και Μαλλάχ. Κοντά στην Εγνατία τα καταστήματα ήταν πιο «λαϊκά», όπως το πολυκατάστημα Μπον Μαρσέ (της ομώνυμης γαλλικής αλυσίδας), το οποίο λειτουργούσε υπό τη διεύθυνση των αδελφών Ιπεκτσι. Τέλος, πάνω από την Εγνατία και μέχρι το κτίριο του σημερινού Υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης υπήρχε πλήρης αλλαγή του σκηνικού, με την οδό Βενιζέλου να έχει περισσότερο «ανατολίτικο» χρώμα.

Ανατολικά αυτού του «κέντρου» εκείνη την εποχή η πόλη εκτεινόταν έως τον Λευκό Πύργο. Πέρα από αυτόν και κατά μήκος της ακτογραμμής ήταν η *συνοικία των εξοχών*, με μεγάλα σπίτια

και πολυτελείς επαύλεις, όπου κατοικούσαν κυρίως οικογένειες της «ανώτερης τάξης». Λίγο μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, στον άξονα της οδού Βενιζέλου λειτουργούσαν δύο ζαχαροπλαστεία της οικογένειας Φλόκα. Το ένα ήταν του Ευάγγελου Φλόκα του Αντωνίου κοντά στην Εγνατία, «πλησίον ωρολογοποιείου Κωστάκη ωρολογιά», το οποίο είχε ανοίξει το 1907 και μέχρι το 1913 βρισκόταν στην οδό Ταχτά Καλέ 1 (οδός κάθετη στην Εγνατία, περίπου μεταξύ των σημερινών οδών Ίωνος Δραγούμη και Συγγρού). Στην άλλη άκρη της οδού Βενιζέλου, κοντά στη θάλασσα και συγκεκριμένα στη διασταύρωση με την οδό Βουλγαροκτόνου, βρισκόταν το ζαχαροπλαστείο «Café Floca», των αδελφών Φλόκα, υιών του Αθανασίου.

Παράλληλα με το ζαχαροπλαστείο της οδού Βενιζέλου, που βρισκόταν στο «δυτικού στίλ» κέντρο της πόλης, οι αδελφοί Φλόκα του Αθανασίου λειτουργούσαν κι ένα εξοχικό κέντρο στην άκρη της *συννοικίας των εξοχών*, στη σημερινή οδό Βασιλίσσης Όλγας, λίγο πιο έξω από τη Βίλα Αλλατίνη. Το κέντρο αυτό είχε την ονομασία *Εξοχικών Φλόκα*, και τα πρώτα χρόνια από την εποχή της ίδρυσής του (1905) ήταν ένας από τους αγαπημένους προορισμούς των Θεσσαλονικέων για τις υπαίθριες εξορμήσεις της Καθαράς Δευτέρας, της Πρωτομαγιάς κτλ. Αργότερα, όταν η πόλη επεκτάθηκε ανατολικά, έγινε ντάνσινγκ, καμπαρέ και τελικά μπουζουξίδικο.

Το ζαχαροπλαστείο στο κέντρο και το εξοχικό ανατολικά ήταν η «μαγιά» για την αλματώδη και εντυπωσιακή ανάπτυξη των επιχειρήσεων ΦΛΟΚΑ, η οποία στηρίχθηκε στην εισαγωγή στην Ελλάδα εδεσμάτων και γλυκών από την Κεντρική και τη Δυτική Ευρώπη αλλά και στο επιχειρηματικό δαιμόνιο των τριών γιων του Αθανασίου Φλόκα. Στην εποχή της ακμής του, ο όμιλος των επιχειρήσεων των αδελφών Φλόκα είχε ένα εργοστάσιο στη Θεσσαλονίκη και από δέκα, περίπου, ζαχαροπλαστεία και εστιατόρια στη Θεσσαλονίκη και στην Αθήνα.

Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή.

2

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Η ιστορία του γενεαλογικού κλάδου Φλόκα της Θεσσαλονίκης ξεκινά με τον Ευάγγελο Φλόκα, ο οποίος μετανάστευσε σε αυτή την πόλη με την οικογένειά του (μεταξύ αυτών και οι γιοι του Αθανάσιος και Αντώνιος) από το Λιτόχωρο μετά την αποτυχημένη επανάσταση του 1854. Οι ρίζες της οικογένειας ήταν από το Μέτσοβο και είχε βλάχικη καταγωγή, άλλωστε το αρχικό επώνυμό της ήταν Φλόκου. Φλος στα ρουμανικά (γλώσσα συγγενή με αυτήν των Βλάχων) σημαίνει «κοπάδι». Υπάρχει η παράδοση ότι τα προνόμια που απέκτησε το Μέτσοβο επί Τουρκοκρατίας, το 1659, ήταν αποτέλεσμα των προσπαθειών του μεγαλοτέλιγκα Κύργου (Κυριάκου) Φλόκα. Αυτός προστάτεψε κάποιον μεγάλο βεζίρη από την οργή του σουλτάνου Μεχμέτ Δ', και όταν ο βεζίρης αποκαταστάθηκε στο αξίωμά του, ανταπέδωσε τη φιλοξενία του Κύργου Φλόκα μεσολαβώντας στον σουλτάνο για να δοθούν τα εν λόγω προνόμια στο Μέτσοβο. Διαβάζουμε σχετικά στο λήμμα «Κυριάκος Φλόκας» της Wikipedia:

Χωρίς να έχει τεκμηριωθεί ιστορικά η ύπαρξη του Κυριάκου Φλόκα, είναι γεγονός ότι η οικογένεια Φλόκα εμφανίζεται στις πηγές του Μετσόβου ως μία από τις ισχυρότερες του ανώτερου κοινωνικού στρώματος. Κατά την διάρκεια του 18ου αιώνα συναντάμε μέλη της να

κατέχουν ηγετικές θέσεις, να χρηματοδοτούν κοινωφελή έργα και να δωρίζουν γαίες σε ναούς και μονές της περιοχής. Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι η κεντρικότερη συνοικία του Μετσόβου, όπου σήμερα βρίσκεται η κεντρική πλατεία, έφερε παλιότερα την ονομασία ο «Μαχαλάς του Φλόκα».

Στην οικογένειά μας είχαμε διάφορα έθιμα τα οποία μαρτυρούν τη διέλευση των προγόνων μας από το Λιτόχωρο. Ένα από αυτά είναι η «λιτοχωρινή» κρεατόπιτα που κόβαμε την Πρωτοχρονιά, με βραστό κρέας λιανισμένο στο χέρι και όχι αλεσμένο. Κατά τα λεγόμενα της γιαγιάς μου και των αδελφών της, το επώνυμο προερχόταν από το επάγγελμα των προγόνων τους, οι οποίοι ύφαιναν φλοκάτες, ίσως από το λατινικό floccus = τούφα μαλλιού (φλόκα στη νεοελληνική σημαίνει και φούντα). Θεωρώ ότι η ετυμολογία αυτή δεν είναι αντίθετη με τη βλάχικη καταγωγή της οικογένειας, μιας και η φλοκάτη κατασκευάζεται εδώ και εκατοντάδες χρόνια από τους Βλάχους της Ελλάδας.

Το επώνυμο Φλόκας απαντά και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας: π.χ. στην Κεφαλονιά υπήρχε οικογένεια Φλόκα από τον δέκατο έκτο αιώνα. Συναντάται επίσης σε πολλές άλλες χώρες, κυρίως στη Ρουμανία αλλά και στις ΗΠΑ. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην Ελλάδα υπάρχουν αρκετά τοπωνύμια με το όνομα Φλόκα, π.χ.:

- Η κοινότητα Φλόκα κοντά στην αρχαία Ολυμπία, στην Πελοπόννησο,
- Η κοινότητα Φλόκα Λακωνίας στον Δήμο Μονεμβασίας,
- Η κοινότητα Φλόκα Μεσσηνίας,
- Η περιοχή Φλόκα κοντά στο Βαθύ της Σάμου,
- Η θέση Φλόκα στην κοινότητα Γαϊτανίου της Ζακύνθου,
- Η κορυφή Φλόκα του όρους Τισσαίου, ύψους 547 μέτρων, κοντά στο Τρίκερι της Μαγνησίας,
- Η κορυφή Φλόκα ή Μπέλο Γκρότλο (Άσπρος Σβόλος) της οροσειράς του Βόρα (Καϊμακταλάν), ύψους 2.370 μέτρων, στα σύνορα της Μακεδονίας με τη Βόρεια Μακεδονία.

Η γιαγιά μου και οι αδελφές της ήταν κόρες του Αθανάσιου Φλόκα, γιου του Ευάγγελου, ο οποίος είχε παντρευτεί τη Φανή (πιθανόν κόρη Τζιμπούλου) και είχε αποκτήσει μαζί της συνολικά εννέα παιδιά. Από αυτά, τέσσερις κόρες και τρεις γιοι απέκτησαν οικογένειες, ενώ τα άλλα δύο πέθαναν σε νεαρή ηλικία. Από τα επιζήσαντα παιδιά, οι κόρες ήταν, κατά σειρά γέννησης, οι Ελισάβετ (Ελίζα), Μαρία (Μαργίτσα, γιαγιά μου), Ανδρονίκη και Ελένη (Ελενίτσα, η μικρότερη από όλα τα αδέρφια) και οι γιοι ήταν, κατά σειρά γέννησης, οι Γεώργιος (Τζώρτζης), Ευάγγελος και Δημήτρης (Δημητράκης). Αυτόν τον κλάδο της οικογένειας τον γνωρίζω καλά και κυρίως με αυτόν ασχολούμαι στο βιβλίο. Έχω ήδη αναφέρει ότι ο γενάρχης Ευάγγελος είχε και έναν δεύτερο γιο, τον Αντώνιο, και φαίνεται ότι είχε κι έναν τρίτο, τον Γεώργιο, στους οποίους αναφέρομαι στη συνέχεια.

Η Φανή Φλόκα με τα δύο τελευταία αγόρια της, τον Ευάγγελο (αριστερά) και τον Δημητράκη (δεξιά).

Στο τμήμα «Οι φιλόμουσοι συνδρομηταί» του παλιού βιβλίου «Ο ΚΩΝΩΨ Ολύμπου και Μακεδονίας» του Ιωάννου Κ. Δρακιώτου (1870) συγκαταλέγεται κάποιος «Αντώνιος Ευαγγ. Φλόκου». Σύμφωνα με όσα ανέφερα, θα πρέπει να ήταν γιος του «πατριάρχη» Ευάγγελου, ο οποίος κρατούσε ακόμα τότε τη βλάχικη μορφή του επωνύμου του, πριν αυτή εξελληνιστεί σε «Φλόκας». Με βάση την άποψη του Λιτοχωρινού στρατιωτικού και λαογράφου Σωτήρη Μασταγκά, ο οποίος μας υπέδειξε και το παραπάνω βιβλίο, η οικογένεια Φλόκα είχε μεταναστεύσει από το Λιτόχωρο στη Θεσσαλονίκη μετά την αποτυχημένη μακεδονική επανάσταση του 1854, μαζί με τις γνωστές οικογένειες Τουρπάλη και Πεντζίκη. Φαίνεται ότι στη Θεσσαλονίκη η οικογένεια Φλόκα είχε εγκατασταθεί στην ενορία του Αγίου Αθανασίου, όπου υπήρχε έντονη παρουσία Βλάχων. Εξάλλου στον «Κατάλογο προσωπικού φόρου Μπετελιών για το έτος 1865» της εκκλησίας του Αγίου Αθανασίου της Θεσσαλονίκης, στο τμήμα των συντεχνιών περιλαμβάνονται και δύο ενορίτες με το επώνυμο Φλόκας. Είναι πιθανό ο Αθανάσιος Φλόκας, πατέρας των αδελφών Φλόκα που ίδρυσαν τα ζαχαροπλαστεία, να πήρε το όνομά του από το όνομα του αγίου της εκκλησίας στην ενορία της οποίας ζούσε η οικογένειά του.

ΟΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

Στη συνέχεια παραθέτουμε τα βασικά στοιχεία για τις οικογένειες των δύο τέκνων του «πατριάρχη» Ευάγγελου, Αντωνίου και Αθανασίου, τα οποία ασχολήθηκαν με τη ζαχαροπλαστική. Όλες οι πληροφορίες που έχουμε για την οικογένεια του τρίτου γιου και για μια άλλη οικογένεια που φαίνεται σχετική περιέχονται στο Παράρτημα, στο τέλος του βιβλίου.

Οικογένεια Αντωνίου Φλόκα

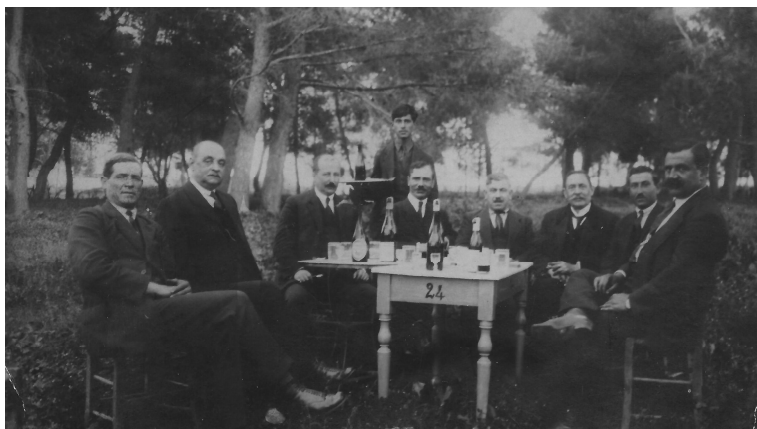
Ο Αντώνης Φλόκας παντρεύτηκε την Πηνελόπη Κατσανάου και απέκτησαν πέντε παιδιά: δύο κορίτσια, τις Ελένη και Ροδόπη, και

τρία αγόρια, τους Ευάγγελο, Χρήστο και Κωνσταντίνο κατά σειρά ηλικίας. Οι δύο κόρες σπούδασαν δασκάλες, αλλά πέθαναν σε νεαρή ηλικία από φυματίωση. Στον «Κατάλογο λογίων και προκρίτων Ελλήνων της πόλεως Θεσσαλονίκης», ο οποίος συντάχθηκε την άνοιξη του 1913 για τους σκοπούς της απογραφής του πληθυσμού της πόλης, αναφέρονται τα ονόματα Ευάγγελου και Χρήστου Φλόκα στη συνοικία του Αγίου Αθανασίου. Εικάζω ότι πρόκειται για τους γιους του Αντωνίου.

Ο πρεσβύτερος από τα αγόρια, ο Ευάγγελος (1886-1964), ο οποίος φαίνεται ότι ήταν και ερασιτέχνης ποδοσφαιριστής, δεν παντρεύτηκε και δεν άφησε απογόνους. Ο Χρήστος (1890-1958) παντρεύτηκε την Αναστασία (αδελφή της συζύγου του ζαχαροπλάστη Αχιλλέα Βενετούλια), έζησαν σε μια οικία στην οδό Ολύμπου και απέκτησαν τρεις κόρες, τις Ροδόπη, Πηνελόπη (Πόπη) και Θεοπούλα. Ο Κωνσταντίνος παντρεύτηκε τη Στέλλα Σαμαρά, έζησαν σε μια οικία στην οδό Ανθέων 14 και απέκτησαν τέσσερα παιδιά, τρεις κόρες, τις Ροδόπη, Πηνελόπη και Ελένη, και έναν γιο, τον Αντώνη (Τώνη). Ο Τώνης έγινε μπασκετμπολίστας και έπαιξε στην ιταλική ομάδα Βαρέζε (από τους πρώτους Έλληνες επαγγελματίες αθλητές). Στη συνέχεια επέστρεψε στη Θεσσαλονίκη, άνοιξε τον γνωστό οίκο μόδας και ασχολήθηκε με μεγάλη επιτυχία με την ιστιοπλοΐα.

Οικογένεια Αθανασίου Φλόκα

Από τις οικογένειες των παιδιών του Ευάγγελου είναι φυσικό να γνωρίζω πολύ καλύτερα την οικογένεια του Αθανασίου. Αυτός ήταν άνθρωπος προοδευτικός και προσπάθησε να προσφέρει μόρφωση στα παιδιά του. Ο Τζώρτζης σπούδασε στη Μεγάλη του Γένους Σχολή στην Κωνσταντινούπολη (λέγεται μάλιστα ότι είχε μάθει εκεί και την τέχνη των ανατολίτικων γλυκισμάτων) και κοινωνικά ήταν ο πιο προβεβλημένος από τους αδελφούς. Είχε εκλεγεί στην «κοινοτική αναθεωρητική αντιπροσωπεία» της ελληνικής κοινότητας της Θεσσαλονίκης το 1912, λίγο μετά το κίνημα των

Ο Τζώρτζης Φλόκας, δεύτερος από αριστερά, με ανδρική παρέα στον κήπο του Μπερ Τσινάρ.

Νεότουρκων και τον εκδημοκρατισμό του πολιτικού συστήματος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Επίσης ο «Κατάλογος λογίων και προκρίτων Ελλήνων της πόλεως Θεσσαλονίκης», τον οποίο ανέφερα παραπάνω, περιλαμβάνει και το όνομα Γεώργιος Φλόκκας (με δύο «κ») και κατοικία στη συνοικία Αγίας Ελεούσης «Μητροπόλως». Μιας και η ελληνική κοινότητα είχε δείξει, πριν από έναν χρόνο, την εκτίμησή της προς τον Τζώρτζη, εικάζω ότι πρόκειται για τον γιο του Αθανασίου. Όμως η οικονομική επιτυχία του Τζώρτζη και των άλλων δύο γιων του Αθανασίου ξεπέρασε κατά πολύ τη δραστήρια παρουσία του Τζώρτζη στα κοινά.

Το 1932, εν μέσω της δραματικής οικονομικής κρίσης που ακολούθησε το Κραχ του Χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης το 1929, ο Δήμος Θεσσαλονίκης επέβαλε μια «Δημοτική ερανική φορολογία υπέρ των δημοτικών συσσιτίων». Οι κάτοικοι της Θεσσαλονίκης κατατάχθηκαν σε κατηγορίες, ανάλογα με την οικονομική επιφάνειά τους. Το χαμηλότερο φορολογικό κλιμάκιο ήταν 300 δραχμές, για τους οικονομικά ασθενέστερους, ενώ και οι τρεις αδελφοί Φλόκα του Αθανασίου ήταν στο ανώτερο κλιμάκιο, πληρώνοντας ο καθένας 15.000 δραχμές.

Ο Δημητράκης σπούδασε ζαχαροπλαστική δυτικού τύπου στο Παρίσι. Για τον Ευάγγελο δεν υπάρχουν πληροφορίες, αλλά γνωρίζω ότι ήταν κοσμοπολίτης και είχε εξαιρετικό γούστο, όπως θυμάμαι να διηγούνται η γιαγιά μου και οι θειάδες μου, μα και από την επίπλωση-διακόσμηση-εξοπλισμό των ζαχαροπλαστείων, καθώς και από τον τρόπο λειτουργίας τους. Ήταν κοσμογυρισμένος, όπως φαίνεται και από φωτογραφίες του στο Αμβούργο της Γερμανίας (1923, όταν ήταν μέλος της διοίκησης του ΕΒΕΘ) και στο Μπαντγκαστάιν της Αυστρίας (δεκαετία του 1930). Στην οικογένεια είχε μείνει «ιστορική» η απάντηση που έδωσε ο Ευάγγελος, με τη βαριά μακεδονίτικη προφορά του, όταν στο μεσημεριανό τραπέζι ο ανιψιός του Γρηγόρης Τούμπας είπε ότι δεν του αρέσει η σούπα που τρώγανε: «Αυτό είναι κουνσουμέ, χουριάτ'.»

Η Μαργίτσα σπούδασε στο Παλαιό Κεντρικό Παρθεναγωγείο της Θεσσαλονίκης, που εκείνη την εποχή βρισκόταν στην οδό Σωκράτους και στο οποίο είχαν σπουδάσει πάρα πολλές δασκάλες στο δεύτερο μισό του δεκάτου ενάτου αιώνα. Θυμάμαι που έλεγε ότι είχε συμμαθήτρια την Αγλαΐα Σχινά, η οποία στη συνέχεια διηύθυνε το ομώνυμο σχολείο, ωστόσο είναι πιθανό να μην ήταν στην ίδια τάξη, αφού η Σχινά ήταν δύο χρόνια νεότερη. Μετά την αποφοίτησή της, το 1890, η Μαργίτσα δίδαξε στο ελληνικό σχολείο στο Γευγελή, συνοδευόμενη από τη μητέρα της, Φανή. Πέρα από τα καθαρά διδακτικά καθήκοντά τους, οι δύο δασκάλες, μάνα και κόρη, βοηθούσαν τους σκοπούς του εκεί ελληνικού προξενείου. Η Μαργίτσα ήταν η μόνη από τις αδελφές που δεν προικοδοτήθηκε από τους αδελφούς της, επειδή είχε συγκεντρώσει η ίδια την προίκα της, στοιχείο απαραίτητο για τον γάμο ενός κοριτσιού εκείνη την εποχή.

Στις αρχές του εικοστού αιώνα άρχισαν να παντρεύονται οι γιοι του Αθανάσιου. Ο Τζώρτζης Φλόκας παντρεύτηκε την Ευλαλία Βουλγαράκη, αλλά δεν απέκτησαν παιδιά, κατά τα φαινόμενα εξαιτίας προβλήματος υγείας του Τζώρτζη. Έτσι, η Ευλαλία ανέπτυξε φιλανθρωπική δράση, κυρίως στο πλαίσιο του Διοικητικού Συμβουλίου της Φιλοπτώχου Αδελφότητας Ανδρών και της ενορίας της Ανάληψης.

Το όνομα ΦΛΟΚΑ είναι ιδιαίτερα γνωστό. Κάποτε το συναντούσε κανείς σε κάθε γωνιά της Θεσσαλονίκης και της Αθήνας, αλλά και όλης της Ελλάδας. Η αλυσίδα ζαχαροπλασθειών και εστιατορίων υπήρξε τόπος συνάντησης καλλιτεχνών και πολιτικών, αλλά και όλων όσων λάτρευαν το καλό φαγητό και γλυκό. Ένα μεγάλο εργοστάσιο παρήγε κάθε λογής γλυκές λιχουδιές, από σοκολάτες και καραμέλες μέχρι γλυκά του κουταλιού και φρουί γλασέ. Υπήρχαν κυλικεία στα σύνορα, στα αεροδρόμια, στους κινηματογράφους και η επιγραφή ΦΛΟΚΑ ήταν πολύ συνηθισμένη στις τέντες των περιπτέρων.

Αυτή η πρωτόγνωρη για την Ελλάδα αλυσίδα καταστημάτων έσβησε στις αρχές της δεκαετίας του 1970 αφήνοντας ανεξίτηλο τον απόηχο του ονόματος στις μνήμες όλων. Το βιβλίο *Ραντεβού στο Φλόκα* προσφέρει στους αναγνώστες την ευκαιρία να γνωρίσουν την ιστορία των ζαχαροπλασθειών και να πάρουν μια γεύση της εποχής.

